

de 110 documentații pentru lucrări de mai mică importanță și valoare.

Ședințele, foarte numeroase, desfășurate aproape săptămânal datorită numărului foarte mare de probleme de abordat, au avut și o durată destul de lungă, comportând discuții, uneori aprinse, confruntări de opinii. La aceste ședințe au participat de regulă și reprezentanți ai organelor locale din județele respective precum și ai beneficiarilor. Metoda este apreciată pozitiv de aceștia, constituind o formă potrivită de colaborare.

S-a dat apoi citire listei de monumente propuse pentru a fi încadrate în categoria *Monumente de importanță internațională*. Criteriile care au stat la baza acestei selecții au fost: 1) calitatea de unicat în contextul culturii universale (de ex. cetățile dacice din munții Orăștiei, bisericile cu pictură exterioară din nordul Moldovei, Monumentul triumfal de la Adamclisi, vestigiile Sarmizegetusei romane); 2) sinteze originale ale unor curente artistice majore realizate în condițiile istorice specifice țării noastre (cetățile săsești din Transilvania, biserica din Densus, castelul din Criș, centrele istorice din Sighișoara și Sibiu); 3) monumente reprezentative pentru creația artistică românească, care contribuie la diversificarea tipologică a artei universale (bisericele mănăstirilor Dealu și Argeș, ansamblurile mănăstirilor Dragomirna și Hurez, Curtea Domnească din Tîrgoviște, operele lui Constantin Brâncuși de la Tg. Jiu, biserica din Bălinești; monumente de arhitectură populară etc.).

Ultimul punct al ordinei de zi l-a constituit o sumară dare de seamă asupra activității D.M.I.A. de pe primul trimestru al anului 1972. Dintre acestea, demne de reamintit sînt: 1) probleme de legislație și de organizare ale D.M.I.A. și stabilirea programului de organizare și funcționare a Comisiei Monumentelor Istorice și de Artă; 2) măsuri pentru realizarea lucrărilor de restaurare și conservare, dintre care merită a fi amintite: stabilirea de măsuri pentru asigurarea realizării volumului de lucrări; desfășurarea ritmică a programului de proiectare; analiza activității arhitecților tineri și investirea unora cu calitatea de șef de proiect; alcătuirea unui normativ intern privind conținutul documentațiilor tehnico-economice, normativ predat fiecărui șef de proiect; reducerea duratei de execuție a lucrărilor la unele obiective; valorificarea mai rapidă a unor obiective prin darea în folosință parțială; îmbunătățirea

amenajărilor și instalațiilor pentru optima folosire în exploatarea muzeală a unor obiective; restaurarea unor obiective de arhitectură populară; dirijarea proiectelor spre soluții mai eficiente din punct de vedere economic pentru mărirea volumului lucrărilor de restaurare în limita fondurilor alocate.

De asemenea, au fost amintite eforturile pentru dezvoltarea cercetării fundamentale și de obiect (arhitectură, arheologie, istorie, istorie de artă), introducerea în planuri și a temei de cercetare care să pregătească cadrul de restaurare mai larg; microsesiuni de comunicări ale membrilor Direcției; redactarea rapoartelor de săpături arheologice; lărgirea posibilităților de publicare a rezultatelor din diferite domenii de cercetare.

Fiecare dintre punctele ordinei de zi a fost urmat de discuții.

Dintre acestea s-au relevat intervențiile lui Hadrian Daicoviciu, care arăta că problema cetăților dacice din Munții Orăștiei nu este încă rezolvată, ele prezentînd urgențe de consolidare și necesitînd grăbirea ritmurilor de lucru, dar că sumele propuse nu rezolvă problema, neoferind posibilitatea de dezvelire a unor ziduri noi și nici de asigurare a protecției celor deja dezvelite.

Restaurarea Monumentului triumfal de la Adamclisi și a muzeului ce urmează a fi organizat aici au suscitat o multitudine de discuții și, legat de aceasta, chestiunea de principiu a trecerii unora dintre proiectele D.M.I.A. în sarcina unor instituții județene, prin înființarea unor nuclee de restaurare locale. Lui Virgil Bileciurescu măsura i se pare prematură, deși îi recunoaște necesitatea, dar, *„am avem încă o metodologie exactă a cercetării, proiectării și execuției care să poată fi folosite de aceste instituții”*. Realizarea proiectului de la Adamclisi ar depăși astfel posibilitățile unui institut județean de proiectare, el neputînd fi realizat decît de către D.M.I.A. O părere asemănătoare și-a exprimat și prof. arh. Nicolae Bădescu. În aceeași ordine de probleme, prof. Grigore Ionescu, transmițînd o idee a lui Cezar Lăzărescu, rectorul Institutului de arhitectură „Ion Mincu”, sugera specializarea studenților în Institutul de arhitectură pe probleme de restaurare și conservare și în consecință *repartizarea implicită a acestor absolvenți în județele în care ar exista aceste nuclee*. Propunerii i s-au raliat, pentru specialitatea istoria artei, prof.

Virgil Vătășianu și conf. Vasile Drăguț, iar pentru arheologie Hadrian Daicoviciu, care au susținut necesitatea repartizării de absolvenți cu o *anume specializare* acolo unde este *efectiv nevoie* de ei.

În discuții au ocupat un spațiu larg problemele restaurării arhitecturii populare, accentuate de Cornel Irimie, Virgil Bileciurescu, Adrian Gheorghiu, Vasile Roman etc., și cele ale sistematizării satelor (N. Bădescu). Legat de aceasta a fost amintită și spinoasa problemă a legislației proprietății particulare cu valoare de monument (V. Roman, N. Bădescu, R. Bordenache, Ioana Cristache-Panait). S-au discutat de asemenea și probleme privitoare la asanarea centrelor istorice.

Afirmația adjunctului ministrului turismului, V. Părăluță, conform căruia monumentele ar trebui restaurate în primul rînd în scopuri turistice, adecvat acestor necesități, și în consecință cu consultarea unui reprezentant al Ministerului Turismului, a sîrnit riposta severă a specialiștilor Comisiei.

Trăgînd concluziile ședinței, tov. vicepreședintă Tamara Dobrin a arătat că:

— observațiile critice relative la diferitele aspecte ale muncii de restaurare trebuie să ducă la luarea de măsuri pentru îmbunătățirea acestei activități. Este necesară verificarea atentă a selecției obiectivelor, cu referire specială la cele de arhitectură populară destinate a fi valorificate muzeistic, mai ales la nivelul județelor, a căror conștiință a propriei responsabilități a crescut;

— efortul de îmbunătățire a planului de restaurare trebuie încă sporit, stabilindu-se ritmul de cercetare și efectivul de cadre care să ne permită *„demararea spre elementele deosebite — care vor însemna revirimentul așteptat — care vor profila clar cîcinalul următor”*;

— găsirea unor destinații precise — fie chiar turistice — pentru unele obiective nu implică subordonarea problemelor restaurării intereselor turismului;

— proiectele de asanare a celor 35 de cetăți istorice urbane, care există la C.S.E.A.I., trebuie dezbătute în Comisia tehnico-științifică;

— lista monumentelor de valoare internațională va fi definitivată după ce membrii Comisiei Monumentelor Istorice și de Artă își vor fi exprimat părerile și eventuale propuneri.

Tereza Sinigalia

MONUMENTELE DE PE ACROPOLE IN PERICOL

„Un sfert de secol de industrializare a fost suficient pentru a amenința cu distrugerea ceea ce 2400 ani de expunere într-un climat natural de abia alteraseră”, declara recent Spyros Marinatos, inspector general al anticîhităților din Atena.

Monumentele de pe Acropole sînt în mare pericol, semnală ziarul francez „Le Figaro” în numărul său din 13 iulie 1971. Civilizația noastră a creat pentru ele cel mai redutabil flagel: poluarea atmosferei. Salvarea celui mai cunoscut ansamblu monumental al anticîhității pune probleme deosebit de dificile, astfel încît guvernul grec a adresat o cerere de expertiză

directorului general UNESCO, René Maheu. Urmarea a fost constituirea unui comitet format din trei eminienți specialiști: Jean Sonnier, arhitect șef al monumentelor (Franța), Raymond Lemaire, profesor de arhitectură și istoria artei la Universitatea din Louvain (Belgia), și René Sneyers, chimist și director al Institutului regal al patrimoniului artistic (Belgia), care dispune de laboratoare speciale pentru studiul maladiilor pietrei.

Înainte de a fi atacate de flagelurile timpurilor noastre, arată în continuare ziarul „Le Figaro”, monumentele de pe Acropole suferiseră deja mai multe vicisitudini. Astfel, după

aproximativ un secol de la construcție, Partenonul a fost transformat în palat pentru regele Macedoniei, Dimitrios Poliacete (recent s-au descoperit în Agora fragmente ale statuii sale din bronz aurit). În secolul al VI-lea, creștinii l-au transformat în biserică, iar în secolul al XV-lea turcii au construit o moschee în interiorul templului.

Datorită chiar concepției sale, Partenonul nu trebuie să ridice probleme de stabilitate. Execuția excepțională, elementele supradimensionate în raport cu sarcinile pe care le poartă, trebuiau să-i asigure veșnicia. Istoria sa agitată a zguduit ceea ce părea de nezdruccinat. De-a

lungul secolelor edificiul a suportat mișcările seismice, iar în 1656 s-a produs explozia unui depozit de pulbere instalat de turci în Partenon.

O adevărată catastrofă a avut loc în 1687, cînd Francesco Morosini, doge venețian, a asediat Atena ocupată de turci — care din nou depozitaseră în Partenon toate rezervele lor de pulbere. O nouă explozie și acoperișul a fost distrus, iar templul grav avariat.

Referitor la aceasta, raportul celor trei experți ai UNESCO atribuie prăbușirea și arsura generală a dalelor interioare efectului de compresie brutală și violentă a exploziei din 1687. Experții nu cred că ar fi vorba de o lipsă de stabilitate a monumentului, datorată alterării pietrei de consistență poroasă, care alcătuiește soclul, sub efectul umidității (ipoteză formulată de către unul din conservatorii monumentului).

Un alt pericol, (de astă dată de natură mult mai recentă) l-a constituit și continuă să-l constituie numărul foarte mare de vizitatori, care fac ca o puternică presiune să apese asupra construcției și mai ales asupra celebrei curburii a temeliei de marmură, care servește drept suport al coloanelor Partenonului. La recomandarea experților UNESCO, în ceea ce privește acest pericol, s-a realizat recent prin fotogrametrie (procedeu care permite determinarea celor trei dimensiuni ale unui obiect pornind de la fotografiile stereoscopice) o copie minuțioasă a Partenonului, în vederea unui control al riscurilor de prăbușire și uzură (mai îngrijorătoare pare să fie starea celor două coloane centrale ale fațadei de vest a Partenonului, a cărei friză este decorată cu ultimele elemente — scăpate de distrugere — ale sărbătorilor în-

clinate zeiței Atena; gravatuse de loc și explozii, aceste coloane sînt greu avariate).

Dar, conform raportului prezentat de experți, riscurile cele mai importante în legătură cu Partenonul, ca și cu celelalte monumente de pe Acropole, provin din două cauze principale și anume: poluarea atmosferei și natura anumitor lucrări de restaurare întreprinse la începutul secolului nostru. În ceea ce privește poluarea atmosferei singurul remediu eficient ar fi îndepărtarea surselor ei, soluție în a cărei aplicare nu se pun însă mari speranțe.

Alte soluții propuse au fost:

— Înlocuirea unora dintre piesele originale cu copii. Cei trei specialiști au ezitat mult în fața acestei recomandări, veritabilă soluție disperată, adoptată numai în cazuri extreme (la Catedrala din Reims, *Încoronarea Fecioarei* și statuile *Crist pelerin*, *Sinagoga* și *Biserica* au fost înlocuite cu copii identice. La Chartres trei statui-coloane și renumitul *Înger cu cadran* au fost încredințate unor sculptori care le copiază. În sfîrșit, exemplul cel mai cunoscut, celebrul *David* al lui Michelangelo, a cărui copie domină Piazza della Signoria din Florența în locul operei originale aflate în galeria Academiei. Nu trebuie uitat, de asemenea, că una dintre cariatidele de la Erechtheion este deja o copie, originalul fiind la British Museum).

— Impregnarea marmurei cu o substanță protectoare; ceea ce însă nu pare, de asemenea, a fi o soluție posibilă. Cercetătorii Sneyers (Belgia) și Taralon (Franța) au studiat procesul de degradare a pietrei și au realizat, în anumite condiții, reproducerea lui artificială, în laborator. Ei încearcă în prezent toate produsele profilactice sau curative industriale, dar avînd în vedere factorul timp, nu se poate da

încă asigurarea că nici unul dintre aceste produse nu va avea efecte secundare dezastruoase, ulterioare.

Ținînd seama de dificultățile acestor remedii, experții UNESCO au propus în raportul lor o soluție simplă, puțin costisitoare și ușor de realizat, anume: spălarea anuală a monumentelor. Apa pulverizată ar dizolva sărurile nocive și ar îndepărta pulberile, adică factorii care creează un teren favorabil descompunerii marmurei.

Lucrările de restaurare conduse de celebrul arhitect grec Balanos la începutul secolului, au dus și ele la distrugerii grave: datorită acțiunii variațiilor mari de temperatură asupra materialelor folosite (oțel și beton armat), avînd coeficienți de dilatare foarte diferiți, s-au produs crăpături, prin care se infiltrează apa; fierul a ruginit, pierzîndu-și soliditatea. Astfel s-a declanșat un important ciclu distructiv. Raportul experților UNESCO recomandă ca remediu înlocuirea armăturilor metalice cu broșe de bronz sau oțel inoxidabil, refacerea unor elemente în beton, ca și alte soluții mai puțin importante.

În final, raportul semnalizează necesitatea protecției zonei înconjurătoare a monumentelor, de pe Acropole și a cartierului Plaka.

Se poate conchide astfel că problema este complicată, dar nu fără soluție. Recomandările experților UNESCO nu se rezumă la cele de mai sus. În afara măsurilor menționate ei propun un studiu consacrat ameliorării și amenajării monumentelor de pe Acropole, studiu care ar da posibilitatea să se intervină cu promptitudine și eficiență în salvarea unora dintre cele mai prețioase tezaururi artistice ale omenirii.

A. D.

DRAGI CITITORI,

Vă anunțăm că abonamentele pe 1973 la publicația noastră, se mai pot face pînă la data de 15 martie a.c.

Prețul unui abonament pe un an este de 140 lei. Această sumă se poate trimite prin mandat poștal la redacție (București 22, Calea Victoriei 174) sau se poate vira în contul nostru de virament ISIAP nr. 64.03.01.44. Filiala Sectorului 7 BNRSR, în cazul în care suma este mai mare de 300 lei.

Vă rugăm totodată, să ne trimiteți și adresa exactă unde să vă fie expediat abonamentul.